

МЕДІА В ЕТНОКУЛЬТУРНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

РОЗДІЛ 1. МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 1. Етнологічна культура медіа-спеціаліста: поняття, цінності, правила (синхронно: формат Google Meet, вступна лекція)

Етнологічна культура медіаспеціаліста як результат синтезу різних сторін професійної культури – політичної, правової, соціологічної, психологічної.. Компетентності медіа-спеціаліста у галузі етнокультурної взаємодії. Масовість і одночасно «молекулярність» сприйняття медіа повідомлень. Громадянські функції етнологічної культури медіаспеціаліста як запорука консолідації та інтеграції нації, розвитку її культурної самобутності, подолання фрагментарності і засвоєння реальності в цілісності поліетнічного простору світу. Важливість соціологічної культури для медіа спеціаліста.

Етножурналістика та її різновиди. Етнічна культура як об'єкт етножурналістики. Еволюція журналістики в контексті етнокультурного розвитку: чинник професійної спеціалізації, зростання освіченої аудиторії, розвиток технології виробництва і розповсюдження масової інформації та інші. Поняття відносини, цінності та правила як основні досліджувані елементи в рамках системного підходу до медіа-аналізу етнічних культур. Формування національних цінностей як функція журналістики. Заміщення цінностей як ідеологічний інструмент журналістики та механізм його відтворення. Духовно-ідеологічні функції журналістики. Практичні інформаційні функції журналістики?

Категоріальний апарат етножурналістики.

Питання для самоконтролю.

- 1. Перерахуйте основні компетентності медіа-спеціаліста у галузі етнокультурної взаємодії.*
- 2. Розкрийте сутність основних функцій етножурналістики.*
- 3. Етапи розвитку етножурналістики в контексті етнокультурних змін.*
- 4. Основні категорії етножурналістики та їх зміст.*
- 5. Проаналізуйте за алгоритмом системного аналізу медіатекст на етнокультурну тематику.*

Тема 2. Теоретико-методологічні засади вивчення етнокультурної взаємодії (синхронно: формат Google Meet, інформаційна лекція)

Різноманітність трактувань понять "етнічність", "етнос", "нація", їх залежність від наукової парадигми, якої дотримується автор тієї чи іншої дефініції.

Значення проблеми інтерпретації поняття "нація" для визначення стратегії націєбудівництва в умовах розбудови національної держави. Політична та етнічна моделі нації, їх сутність.

Різновиди етнічних груп: проблеми термінології. Коректність розподілу на "корінні" та "некорінні" етноси. Різні визначення поняття "національні меншини" та їх політичні та соціально-психологічні наслідки.

Доцільність застосування в практиці терміну "етнонаціональні групи" як найбільш нейтрального та такого, що найбільш адекватно відображає специфіку сучасних етнічних спільнот.

Теорії формування та функціонування етнічних спільнот. Різні погляди відносно природи етнонаціональних угруповань, головних факторів їх формування: соціобіологічна школа, теорія етногенезу, історико-економічна концепція етнонаціонального розвитку, психологічна теорія нації, культурологічна, дискурс-теорія.

Головні положення сучасних наукових шкіл в етнології: примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської теорії. Механізм формування етнонаціональних спільнот із позицій об'єктивістської та суб'єктивістської концепцій.

Пізнавальні можливості різних теорій етносу, необхідність їх застосування для аналізу різних аспектів проблеми етнокультурної взаємодії. Пошуки інтегративної концепції, що вбирає в себе досягнення різних етнологічних шкіл.

Питання для самоконтролю.

1. *Трактування природи та сутності етнонаціональних угруповань.*
2. *Механізми формування етнонаціональних угруповань з позицій примордіалізму, конструктивізму та інструменталізму.*
3. *Форми буття етнонаціональних угруповань: об'єктивістська та суб'єктивістська концепції, теорія етносу як "уявної спільноти".*
4. *Перспективи розробки інтегральної теорії етнонаціональних угруповань.*
5. *Яке практичне політико-ідеологічне значення має розмежування трактувань нації як політичної та етнічної категорії? Чим пояснюються труднощі утвердження та сприйняття ідеї політичної нації у пострадянських країнах?*
6. *Ви ознайомились з різними теоріями, що надають різну відповідь на питання: "Що таке етнос та нація?" "Які фактори знаходяться в основі об'єднання людей за етнічним принципом!" тощо. Чи можна, виділивши найбільш конструктивні моменти кожної з теорій, дати інтегративне визначення специфіки етнонаціональних угруповань? Яке підсумкове визначення етносу та нації Ви могли б запропонувати?*

Тема 3. Участь медіа в реалізації етнонаціональної політики (синхронно: формат Google Meet, інформаційна лекція)

Глобалізаційні зміни: кінець нації-держави чи повернення етнічності? Проблеми демократії та національної держави у глобалізаційну епоху. Мультикультуралізм та криза національних ідентичностей. Особливості протікання глобалізаційних процесів у країнах третього світу: національна специфіка. Сценарії глобалізації у контексті сучасних етнополітичних процесів.

Проблема самовизначення та захисту прав національних меншин. Питання етнофедералізму.

Етнополітичні конфлікти та етнополітична мобілізація. Етапи та зовнішні ресурси етнополітичної мобілізації. Шляхи та методи регулювання етнополітичних конфліктів.

Напрямки участі журналістики в реалізації етнонаціональної політики. Завдання забезпечення національної єдності, збереження культурної самобутності етносів, протидії етнополітичному екстремізму та дискримінації.

Принципи етнонаціональної політики і норми журналістської діяльності: культурна обумовленість .

Питання для самоконтролю.

1. *Розкрийте сутність феномену етнічного ренесансу на конкретних прикладах сучасних держав.*
2. *Назвіть основні складнощі реалізації етнополітичної моделі мультикультуралізму сьогодні та обґрунтуйте свої тези.*

3. Особливості адаптації національних меншин в мультикультурній державі.
4. Робота медіа-спеціалістів з етнічними діаспорами та запобігання антисемітизму в інформаційному просторі.

Тема 4. Мультикультуралізм, толерантність та діяльність медіа (синхронно: формат Google Meet)

Мультикультурна модель національної інтеграції: сутність, специфіка застосування в США, Канаді, Австралії та інших сучасних державах. Полеміка щодо дієвості та перспектив застосування мультикультурної моделі інтеграції.

Інституціональний і особистісний рівні міжетнічних відносин: їхня специфіка, структура, форми прояву на об'єктивному (поведінковому) і суб'єктивному рівнях.

Комплексний системний підхід як найважливіша методологічна вимога до дослідження стану міжетнічних взаємовідносин: необхідність врахування історичних, соціально-економічних, політичних, культурних тощо факторів. Особлива значимість у детермінації стану міжетнічних відносин соціально-психологічних факторів.

Феномен етноцентризму, його роль в некоректному розумінні інших культур. Етнічний стереотип: механізми його формування, вплив на стан етнонаціональних відносин. Ксенофобія та її наслідки. Різновиди етнічних упереджень. Механізми їхнього формування. Некоректне розуміння культур як причина етнічних забобонів.

Проблема толерантності: поняття, форми прояву, чинники. Формування толерантності як головного принципу взаємодії в сучасному світі.

Показники стану міжетнічних взаємовідносин. Методичні прийоми, що використовуються при його вимірюванні.

Питання для самоконтролю.

1. Міжетнічні відносини: структура, рівні та форми прояви.
2. Комплексний підхід до аналізу стану міжетнічних відносин: основні методологічні та методичні вимоги.
3. Етнічні стереотипи та упередження як соціально-психологічний механізм міжетнічних відносин.
4. Толерантність: форми прояву, показники вимірювання, чинники формування.
5. Методики вимірювання етнічної дистанції та способи інтерпретації отриманих даних.

Тема 5. Етнополітичні процеси в Україні як предмет медіа-аналізу (синхронно: формат Google Meet)

Національна консолідація та етнічна диференціація як різноспрямовані процеси, що притаманні початковим етапам розбудови національної державності. Специфіка етносоціологічного підходу до їх вивчення.

Аналіз стану процесу консолідації народу України в єдину політико-територіальну, національну спільність як актуальне завдання етножурналістики.

Громадянська ідентичність представників різних етнічних груп як показник їх інтегрованості в нову національну, політико-територіальну спільність. Співвідношення рівня сформованості громадянської та етнічної ідентичності як показник розвитку та спрямованості інтегративних процесів. Уявлення різних етнічних груп про бажаний статус України та їх інтерпретація з позицій аналізу стану процесів національної консолідації.

Необхідність системного аналізу факторів, що впливають на успішність консолідації української нації.

Аналіз етнонаціональної структури та етнокультурних особливостей населення України як детермінант процесів інтеграції та диференціації: етнічний склад населення України та його територіальне розміщення, етнолінгвістична структура населення України, етнокультурні особливості регіонів України. Національні меншини України: специфіка національно-територіальних ідентичностей.

Питання для самоконтролю.

1. Методологічні та методичні проблеми діагностики стану етнонаціональної ситуації в сучасній Україні.
2. Особливості структури населення України як фактор розвитку процесів національної інтеграції та етнічної диференціації.
3. Соціальний статус та етно-національна самоідентифікація найбільш численних етнічних груп населення України.
4. Чи існує як гостра проблема становища росіян в Україні і в чому саме вона проявляється?
5. Мовна проблема в Україні:
6. Національна ідея та її роль в консолідації народу України:

Тема 6. Медіа як інструмент міжетнічної інтеграції/дезінтеграції (синхронно: формат Google Meet)

Причини змін у етнічній структурі сучасних суспільств, її перетворення в поліетнічні. Концептуальні підходи до вирішення проблеми соціальної інтеграції. Формування колективної ідентичності населення як результат інтеграції суспільства та її прояв.

Сутність дезінтегративних процесів та форми їх прояву у поселенській, трудовій, політичній та культурній сферах. Теорія та практика культурного поділу праці, її роль у дезінтеграції суспільства. Стратегія та маргіналізація як форма й наслідок міжкультурної взаємодії.

Асиміляційна та мультикультурна моделі національної інтеграції. Добровільна та вимушена асиміляція. Етапи процесу асиміляції Концепція «плавильного казану» та її реалізація в процесі формування американської нації. Впровадження політики асиміляції в процесі формування французької нації. Обмеження можливостей застосування асиміляційної моделі інтеграції сучасних суспільств. Обмеження застосування мультикультурної моделі національної інтеграції. Полеміка щодо дієвості та перспектив її застосування у майбутньому. Феномен транскультурації як альтернатива мультикультурній моделі інтеграції.

Питання для самоконтролю.

1. Сутність дезінтегративних процесів та форми їх прояву у поселенській, трудовій, політичній та культурній сферах.
2. Феномен транскультурації як альтернатива мультикультурній моделі інтеграції.
3. Глибоко розділені суспільства: основні характеристики.
4. Інтеграційна система миротворчості: ресурси, координація, наслідки.

Тема 7. Медіація і фасилітація в етнокультурній взаємодії (синхронно: формат Google Meet)

Медіація, або посередництво, консультативні рекомендації з урегулювання конфлікту. Медіація, примирення, арбітраж: специфіка понять.

Форми врегулювання конфліктів за участю третьої сторони відрізняються за такими параметрами, як добровільність (обов'язковість) запрошення третьої сторони та добровільність (обов'язковість) прийняття її рішення.

Фасилітація як групова робота при вирішенні конфліктів, процес та сукупність навичок, які дозволяють ефективно організовувати обговорення складної проблеми без втрат часу та за короткий термін виконати усі заплановані дії із максимальним залученням учасників процесу. Типологізація медіації і фасилітації: за метою (медіація спрямована на досягнення згоди між сторонами, фасилітація – на пошуки найкращого рішення); за характером відносин (медіація застосовується у ситуації спору, суперництва, ворожості, для початку фасилітації потрібна проблема, а незгоди може й не бути); за процедурою (медіація вимагає конфіденційності, фасилітація – ні).

Вимоги до майстерності фасилітатора.

Фасилітація у громадах: практика організації процесу.

Питання для самоконтролю.

1. Миротворчість та примирення: операціоналізація понять.
2. Медіація та фасилітація як методи вирішення конфліктів та запобігання ним.
3. Основні навички та вміння фасилітатора.
4. Процедурні технології медіації та фасилітації.
5. Кейси застосування медіації в обговоренні етнічних питань.

РОЗДІЛ 2. МЕДІА-ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Тема 8. Етнічні стереотипи і образи в медіа (синхронно: формат Google Meet)

Етнічні стереотипи і процес стереотипізації. Феномени ауто- і гетеростереотипізації. Стереотипізація як індикатор очікуваних відносин між групами.

Етнічні стереотипи у міжкультурній комунікації. Вплив етностереотипів на рівень національної толерантності. Застосування етнічних стереотипів у сучасній рекламі. Етнічні стереотипи як предмет новітніх досліджень. Особливості уявлень учасників АТО про сучасного українця

Місце та значення етнічних стереотипів у системі міжетнічної комунікації етнічної групи в міжетнічних взаєминах, чинники, що впливають на формування етнічних стереотипів, і стан розробки цієї проблеми у сучасних соціальних дослідженнях. Ксенофобія та її наслідки. Різновиди етнічних упереджень. Механізми їхнього формування. Некоректне розуміння культур як причина етнічних забобонів.

Питання для самоконтролю.

1. Етнічні стереотипи у міжетнічній комунікації.
2. Різновиди етнічних упереджень та методики їх діагностики.
3. Некоректне розуміння культур: причини та наслідки.
4. Етнічні стереотипні образи в медіа: методи виявлення та способи інтерпретації.
5. Огляд сучасних досліджень етнічних стереотипів.

Тема 9. Етнічна ідентичність і медіа-діяльність (синхронно: формат Google Meet)

Етнічність як прояв зв'язку між етносом та особистістю, як така характеристика, що об'єктивно та суб'єктивно фіксує місце розташування особистості в соціальному просторі, диференційованому на різні народи-етноси.

Трактування етнічності з позицій примордіалізму, конструктивізму та інструменталістської теорії.

Етнічність як статусна характеристика особистості, її культурно-генетичної приналежності до певної етнічної спільноти.

Етнічність як форма суб'єктивного зв'язку особистості з етносом, відчуття приналежності. Тотожність цього прояву етнічності з поняттям "етнічна ідентичність". Когнітивні та афективні складові процесу етнічної ідентифікації, внутрішня його конфліктність, можливі результати.

Проблема функцій етнічності в сучасній літературі, можливі підходи до їх виокремлення.

Механізми формування етнічності.

Формування етнічності в процесі первинної соціалізації, природний характер цього процесу. Роль мови родини та найближчого оточення, побутових традицій, звичаїв тощо. Етнізація особистості як результат оволодіння елементами етнічної культури.

Конструювання етнічності та його засоби.

Рівні та типи етнічності.

Наукові дискусії щодо можливості виокремлення базової моделі етнічного типу особистості ("етнофора") як такої, що найбільш повно втілює в себе антропологічні, психофізіологічні особливості етнічної групи, її культурну специфіку, національний характер.

Типи етнічної ідентичності. Етноорієнтований та етноіндеферентний типи особистості.

Особливості формування етнічності особистості в умовах взаємодії культур. Амбівалентний тип етнічності. Етнічні маргінали.

Конкретно-історичні умови формування різних типів етнічності.

Стани етнічності: етнічний покій, актуалізована та політизована етнічність як предмет аналізу на рівні групи.

Значення соціологічного аналізу типів та стану етнічності для прогнозування розвитку етнопонаціональних процесів в Україні.

Питання для самоконтролю.

1. Етнічність (етнічна ідентичність) як характеристика особистості.
2. Структура та типи етнічності.
3. Механізми формування (конструювання) етнічності.
4. Основні підходи до трактування та вимірювання етнічності.
5. Значення соціологічного аналізу типів та стану етнічності для прогнозування розвитку етнопонаціональних процесів в Україні.

Тема 10. Методи досліджень етнопонаціональних відносин (синхронно: формат Google Meet)

Методи етносоціологічних досліджень. Специфіка застосування основних методів соціологічних досліджень. Спеціальні методи аналізу.

Макро-, мезо- та мікрорівні етносоціологічного аналізу: предметна, методологічна та методична специфіка.

Складнощі крос-культурних та крос-національних досліджень. Проблема добору еквівалентних термінів. Особливості побудови вибірки в етносоціологічному дослідженні.

Позиція дослідника та роль інтерв'юєра в етносоціологічних дослідженнях. Складнощі побудови інструментарію у етносоціологічних дослідженнях.

Якісні методи в етносоціології. Почути голос «іншого».

Збір, аналіз та оприлюднення матеріалів етносоціологічного дослідження.

Питання для самоконтролю.

1. Методи етносоціологічних досліджень.
2. Складнощі крос-культурних та крос-національних досліджень.
3. Позиція дослідника та роль інтерв'юєра в етносоціологічних дослідженнях.
4. Якісна методологія в дослідження етнічних питань. Вимоги до дослідника.
5. Особливості збору та оприлюднення даних досліджень етнонаціональних питань.

Тема 11. Можливості біографічного методу в дослідженні етнокультурних феноменів (синхронно: формат Google Meet)

Розкриття можливостей застосування біографічного методу до аналізу етнічних ідентичностей у дослідженнях.

Однією з перших спроб застосування біографічного методу до аналізу етнічності на пострадянському просторі можна вважати роботу Санкт-Петербурзьких дослідників «Конструювання етнічності».

Логіка аналізу біографічних інтерв'ю виявляється у поєднанні біографічного, історичного і соціально-структурного виміру соціальної реальності. Упорядкування матеріалів інтерв'ю за такими критеріями: загальна модель орієнтації (етнічна свідомість, професійна, сімейна орієнтація тощо) та біографічна (не-)захищеність

Питання для самоконтролю.

1. Біографічний метод у дослідженні етнічної пам'яті.
2. Біографічний метод у дослідженні етнічних ідентичностей.
3. Процедура проведення біографічних інтерв'ю.
4. «Почути травму»: біографічні інтерв'ю як терапевтична методика.
5. Вимоги до інтерв'юєра під час проведення біографічних інтерв'ю.

Тема 12. Медіа-дискурс: аналіз медіа-текстів в етнокультурній взаємодії (синхронно: формат Google Meet)

Ван Дейк про упередження та категоризацію як форми соціального пізнання. Расизм в ЗМІ.

Дискурсивне відтворення етносу і раси. Расизм як протиставлення внутрішньої групи (інсайдерів) та зовнішньої (аутсайдерів), расистський дискурс як специфічний спосіб вираження ідей про расу, націю та етнічність в певний момент часу.

Поттер і Ветерелл про «інтерпретативні репертуари», що використовуються в суспільствах для того, щоб говорити з приводу певних питань. Расизм як розповсюджений в медіа ресурс пояснення проблем. Спорт як простір інтерпретативних репертуарів.

Завдання спеціаліста – дослідити, як змішуються опис та пояснення, і як різні види пояснень передбачають існування різних видів об'єктів, або як медіа забезпечують світ різноманітними об'єктами.

Питання для самоконтролю.

1. Поняття медіа-дискурсу та його роль в етнокультурній взаємодії.
2. «Інтерпретативні репертуари» етнічного у сучасних ЗМІ.
3. Расизм та дискримінація в ЗМІ: аналіз медіа-текстів.
4. Інклюзивні та ексклюзивні дискурси етнічного в сучасних ЗМІ.
5. Етнічно толерантна публікація та вимоги до її написання.